

Masumların Yaşamındaki Yöntem

Ayetullah el-Uzma S. Ali Hamaneî

Ehl-i Beyt imamlarının (a.s) gurbeti (yalnızlığı), bu büyük insanların yaşam dönemleriyle son bulmadı. Asırlar boyunca, bu büyüklerin yaşamlarının önemli, belki de asıl boyutlarına ilgi gösterilmemesi, onların tarihi gurbetine süreklilik kazandırmış oldu. Bu asırlar boyunca yazılmış olan kitaplar ve yazılı belgeler yakinen benzersiz bir değer taşımaktalar; çünkü bu büyüklerin yaşamı ile ilgili rivayetlerin bir bölümünü gelecek nesiller için koruyabilmişlerdir. Fakat 250 yıl boyunca hidayet imalarının yaşamının uzanan çizgisini oluşturan "yoğun mücadele unsuru", onların ilmî ve manevî boyutları ile ilgili rivayetler, hadisler ve şerhi haller (biyografiler) arasında kaybolmuştur. Biz imamların yaşamını bir ders ve bir örnek olarak öğrenmeliyiz, yalnızca görkemli ve değerli bir hatıra olarak değil; bu da bu büyüklerin siyasî metot ve tavrının göz önünde bulundurulmasıyla mümkün olabilir.

Bu büyüklerin yaşamı bazılarının çelişki hissettiği zahiri farklılıklara rağmen, genel olarak hicretin on birinci yılında başlayan ve 250 yıl süreyle devam edip Hicrî 260'ıncı senede Gaybet-i Suğra'nın başlamasıyla son bulan uzun ve sürekli bir harekettir. Bu büyükler, bir birliktirler ve bir şahsiyettirler. Onların hedef ve yönelişlerinin bir olduğundan şüphe edilemez. Öyleyse biz İmam Hasan-ı Müçteba'nın (a.s) yaşantısını ayrı, İmam Hüseyin'in (a.s) yaşantısını ayrı ve İmam Seccad'ın (a.s) yaşantısını ayrı olarak tahlil (analiz) edip, Allah etmesin, bu üç imamın siretinin (yaşamının) zahiri farklılıklardan dolayı birbirine muhalif ve birbiriyle çelişmekte olduğuna ilişkin tehlikeli yanlışla tuzağına düşmeyelim.

Biz 250 sene yaşayan ve hicretin on birinci senesinde bir yola ayak basıp, Hicrî 260'ıncı seneye kadar bu yolda yürüyen tek bir insan farz etmeliyiz. Bu büyük ve masum insanın tüm hareketleri bu bakış açısıyla anlaşılabilir yorumlanabilir. Masum olmasa dahi, akıl ve hikmet sahibi olan her insan, uzun süreli bir harekette, yerine göre geçici taktikler ve alternatiflere sahip olacaktır. Bazen sert bir şekilde ve bazen de yumuşak bir şekilde hareket etmeyi gerekli görmesi mümkündür. Hatta bazen hekimâne bir şekilde geri adım atması da mümkündür. Fakat o geriye adım atma dahi, onun hikmetini, ilmini ve kolladığı hedefi bilenler açısından ileriye doğru bir hareket sayılır. Bu bakış açısıyla, Emirü'l-Mü'minin Ali'nin (a.s) yaşamı, İmam Müçteba'nın, İmam Hüseyin'in (a.s), ve H. 260 yılına kadar diğer sekiz imamın yaşamıyla birlikte, sürekli bir hareket oluşturmaktadır.

Yoğun Siyasî Mücadele Mefhumu

İlk olarak şunu sormak gerek, bizim imamlara atfettiğimiz siyasî mücadele veya yoğun siyasî mücadele ne demektir?

Maksat şudur ki, masum imamların (a.s) mücadelesi, bu süre içerisinde gerçekleşen kelimî mücadeleler gibi yalnızca ilmi, itikadî ve kelimî bir mücadele değildir. Sizler İslam tarihinde mu'tezile ve eş'ariler hareketi ve diğer mücadelelerin gerçekleştiğini görüyorsunuz. İmamların bu oturumlar, ders halkaları, hadis beyanı, maarif nakli ve ahkâm beyanında bulunmaktan maksatları, yalnızca kendilerine bağlı olan kelimî veya fikhî bir mektebi ispatlamak değildi. Bundan daha fazlaydı.

İmamların mücadelesi, Hz. Zeyd b. Ali ve geri kalanlarının, keza Benî Hasan (Hz. Hasan'ın oğulları) ile Âl-i Cafer'den bazılarının yaşamındaki silahlı mücadele türünden de değildi. Böyle bir mücadele metodu imamların tarihinde görülmemektedir. Ancak burada şuna değinmem gerekir ki, (daha sonra eğer yeri gelirse ve vakit olursa daha detaylı anlatacağım) silahlı mücadelede bulunanları mutlak bir şekilde hatalı görmüyorlardı. Bazılarını silahlı mücadeleden dolayı değil de başka nedenlerden dolayı hatalı görüyorlardı. Bazılarını ise tam anlamda teyid ediyorlardı. Bazılarına da cephe gerisi yardım şeklinde katılıyorlardı.

İmam Sadık'tan (a.s) rivayet olunan bu hadise dikkat edin:

"Her zaman Âl-i Muhammed'den birisinin kıyam etmesini seviyorum ve kıyam edenin ailesinin nafakasını da kabullenirim."

Mali yardım, haysiyet yardımı, yer vermek ve gizletmekte yardımda bulunmak ve benzeri yardımlar. Fakat kendileri, bizim tanıdığımız imamlar (a.s) silsilesi olarak, silahlı mücadeleye katılmıyorlardı. Siyasî mücadele ne o ilkidir ve ne de bu ikincisi. Siyasî mücadele, siyasî hedef taşıyan mücadeleden ibarettir. O siyasî hedef nedir? O hedef, İslamî hükümetin ve bizim tabirimizle "Alevî Hükümet"in kurulmasından ibarettir.

İmamlar, Resulullah'ın (s.a.a) vefatından tâ Hicri 260'ıncı seneye kadar İslam toplumunda ilahi hükümet kurma çabasındaydılar. Asıl iddia budur. Tabii kendileri döneminde İslamî hükümet kurmak istediklerini, yani her imamın kendi döneminde bir İslamî hükümet kurmak istediğini söyleyemeyiz. Orta süreli, uzun süreli ve bazen de yakın süreli gelecekler vardı. Örneğin İmam Hasan Müçteba (a.s) döneminde bizim görüşümüze göre kısa süreli bir gelecek için İslamî hükümetin kurulmasına çaba gösteriliyordu. Şu söz İmam Hasan Müçteba'nın sözüdür:

"Kim bilir, belki de sizler için bir fitne veya belli bir zamana kadar yararlanacağınız bir vesiledir bu."¹

İmam, bu sözü, "Siz niye sessiz kalıyorsunuz?" diyen Müseyyib b. Necbe ve diğerlerine cevap olarak söylüyordu. İşte o geleceğe işarettir.

İmam Seccad (a.s) döneminde ise kendi görüşüme göre orta süreli gelecek için hükümetin kurulmasına çaba gösteriliyordu. Bununla da ilgili arz edeceğim kanıtlar ve belgeler vardır.

İmam Bâkır (a.s) döneminde de büyük bir ihtimalle kısa süreli gelecek için bir hükümetin kurulmasına çaba gösteriliyordu.

Sekizinci imamın şehadetinden sonra ise büyük bir ihtimalle uzun süreli gelecek için hükümetin kurulmasına çaba gösteriliyordu.

Sözün kısısı, ne zaman için hükümet? Farklıydı, ama sürekli vardı. İmamların (a.s), bir insanın nefsinin olgunlaşması, yücelmesi ve Allah'a yaklaşmasıyla ilgili manevî ve ruhî faaliyetlerinin dışında ders, hadis, ilim, kelim, ilmî rakibe karşı istidlalde bulunma, siyasî düşman karşısında kendini savunma, bir grubu destekleyip teyit etme, diğer bir grubu reddetme gibi işlerinin tümü bu doğrultudadır, İslamî hükümeti kurmak içindir. İddia olunan budur.

1-el-Füsulü'l-Mühimme, s.164.

Tabii ki bu konu üzerinde görüş ayrılığı vardır ve olacaktır da. Ben de görüşümün ve anlamış olduğum şeyin kabul edilmesi üzerinde ısrar etmiyorum. Bu ipucu üzerinde dikkatlice durulması ve imamların (a.s) yaşamının yeniden gözden geçirilmesi üzerinde ısrar ediyorum. Biz birkaç yıldır gerek imamların tümü ve gerekse bu büyüklerin her ferdi için bu konunun kabul edilebilir delillerle belgelendirilmesi için çaba göstermişiz. Elbette bazı deliller geneldir. İmametın, nübüvvetin devamı olduğu türünden olan deliller gibi. Biz nebinin ilk imam olduğunu biliyoruz. İmam Sadık'ın (a.s) sözlerinde, "**Hiç şüphesiz, Resulullah (s.a.a) imam idi**" cümlesine rastlıyoruz. Resulullah (s.a.a) ilahi adalet ve hak düzenini kurmak için kıyam etti, sürekli mücadelesiyle de o düzeni oluşturdu ve yaşadığı sürece onu korudu. Nebi'nin devamı (takipçisi) olan imamın böyle bir düzenden gafil kalması mümkün değildi. Bu, genel bir istidlaldir; tabii ki daha fazla bahis ve çeşitli noktalara dikkatle, bu konu takip edilebilir. Bazı deliller de, imamların kendi sözleri veya onların yaşam tarzı ve metodundan çıkan delillerdir. Bu noktaya dikkatle ve bu yönelişin zekice ve tüm incelikleriyle kavranmasıyla, bütün onlar anlam kazanmış olur. Şu da bir gerçektir ki, zamanın şartları ve durumlarının anlaşılması, imamların o günkü durumunun idrakine bir miktar yardım edebilir. O zamandan kalmış böyle şeyler elimizde vardır. Malumunuz, hapishanenin karanlık hücresinin içinde, insan, İmam Musa b. Cafer'in (a.s) ziyaretnamesinde geçen:

"Zindanda ve karanlık çukurlarda işkence edilen ve ayakları zincir halkalarıyla ezilene (İmam Musa b. Cafer'e) selam olsun."

Cümlesinin nedenini, anlamını ve yönünü doğru bir şekilde anlayabilir. Her halükârda bu, hakkında biraz konuşmak istediğimiz rota ve yöneliştir; ben konuyla ilgili kavramış olduklarım hakkında az da olsa bu meclise (oturuma) bir şeyler arz etmek istiyorum.

Eğer siyasî mücadele unsurunu belirlemek istersek, kısacası şunu söylemem gerekir: Siyasî mücadele unsuru ne sözle yapılan mücadelede ve ne de silahlı mücadelede göze çarpan şey değildir. Hicri ikinci asrın tarihini iyi bilenler ve Hicri 100'üncü yılın öncelerinden Benî Abbas hükümetinin başlangıcı olan Hicrî 132'inci yıla kadarki süre içerisinde Benî Abbas'ın hareketlerini mütalaa edenler, imamların yaşamındaki yoğun siyasî mücadeleyi, Benî Abbas'ın (Abbasiler'in) yaşamında görülen şeye benzetebilirler. Tabii ki Benî Abbas'ın yaşamını, onların mücadelesini ve onların çağrısını mütalaa etmeyen kimseler için bu

benzetme tam anlamda ikna ve ifade edici olmaz. Buna benzer bir şey imamların yaşamında var, tabii özdeki farklılıklarla. Benî Abbas'ın hedefiyle imamların hedefi ve onların taktikleriyle imamların taktikleri arasında ve onların önde gelenleriyle imamlar arasında büyük fark vardır. Ama işin planı ve şekli takriben birbirine benzemektedir. Bunun içindir ki, bazı yerlerde bu iki akımın birbirine karıştığını görüyoruz. Yani Benî Abbas'ın çalışma şekli veya tebliğ çalışma tarzının Âli Ali'nin çalışmasına yakın olmasından dolayı, Hicaz ve Irak'tan uzak olan yerlerde, Âli Ali'nin hattı (rotası) olduğu zehabını uyandırmaya çaba gösteriyorlardı. Hatta Benî Abbas hareketinin başlangıcında, Müsevvideler,¹ Horasan'da ve Rey'de siyah elbise giyip "Bu siyah elbise, Kerbela şehitleri, Zeyd ve Yahya'nın matem elbisesidir" diyorlardı. Hatta başlarındaki bir grup Âli Ali için çalıştıklarını zannediyorlardı. Böyle bir hareket imamların yaşamında vardı. Tabii ki söylediğim gibi, hedefte, metotlarda ve şahıslardaki üç unsuru farklılıkla. İmamların yaşamındaki siyasî mücadelenin anlamı budur.

İmamların (a.s) Mücadelesinin Genel Şeması

Burada ilk olarak imamların mücadelesi hakkında genel bir şemayı sunmayı gerekli görüyorum; daha sonra bu mücadelenin o büyüklerin hayatlarındaki bazı görüntülerine (parametrelerine) değineceğiz.

İlk üç imam, yani Emire'l-Mü'minin Ali, İmam Hasanı Müçteba ve Seyyidü's-Şüheda İmam Hüseyin'in (a.s) dönemleriyle ilgili genel şemaya (tabloya) değinmeyeceğim. Onlar hakkında çokça konuşulmuş ve takriben hiç kimsenin, onların hareketlerinde siyasî bir yönelişin (rotanın) olduğunda kuşkusu yoktur. Bu yüzden İmam Seccad'ın (a.s) döneminden başlıyoruz.

Benim görüşüme göre, İmam Seccad'ın döneminden, yani Hicri 61. yılından 260'ıncı yıla kadar olan 200 senelik dönemde üç aşama vardır:

İlk Aşama: Hicri 61'den Mansuri Abbasi'nin hilafetinin başlangıcı olan 135'inci yıla kadarki dönemdir. Bu aşamada hareket bir noktadan başlayarak tedricen keyfiyet kazanıyor, kökleşiyor, genişliyor ve 135'inci yıla kadar zirveye tırmanıyor. Seffah'ın ölüm yılı ve Mansur'un

1-Müsevvide, Benî Abbas'ın taraftarlığını yapmak amacıyla siyah elbise giyenlere verilen addır.

hilafetinin başlangıcı olan Hicri 135'inci yılda durum değişiyor, yeni sorunlar oluşuyor ve büyük ölçüde ilerlemeyi durduruyor. Siyasî bir mücadelede bu gibi şeylere rastlanır. Kendi mücadele dönemimizde de benzerine rastladık.

İkinci Aşama: Hicri 135'inci yıldan başlayıp İmam Rıza'nın (a.s) şehadet yılı olan Hicri 202 veya 203'e kadar devam eden süredir. Bu aşamada hareket ve mücadele 61'inci yıla göre daha yüksek, daha derin ve daha geniş bir noktadan, ama yeni sorunlarla başlıyor ve İmam Rıza'nın (a.s) şehadet senesine kadar git gide zirveye tırmanıyor, genişliyor ve adım adım zafere yaklaşıyor. İmam Rıza'nın (a.s) şehadetinden sonra hareket yine duruyor.

Üçüncü Aşama: Me'mun'un 204 senesinde Bağdad'a gitmesi ve onun hilafetiyle başlamaktadır. Me'mun'un hilafet dönemi, imamların en zor ve en sıkıntılı dönemlerinden biridir. Hâlbuki Şia'nın yayılması o dönemde her zamandan daha fazlaydı. Benim görüşüme imamların o gündeki meşakkat ve sıkıntısı da her zamandan daha fazlaydı. Kendi kanaatimce uzun süreli hedef için telaş ve mücadelenin yapıldığı dönem bu dönemdir. Yani imamlar Gaybet-i Suğra'dan öncesi için artık çaba göstermiyorlar, daha sonraları için ortam oluşturmaya çaba gösteriyorlar. Bu dönem Hicri 260'ıncı yıla kadar devam ediyor. Bu dönemlerden her birinin özellikleri vardır. Ben kısaca bu dönemlerin özelliklerini sizlere açıklayacağım.

Birinci Dönemin Başlangıcında Var Olan Sorunlar

1- Vahşet ve Korku Atmosferi:

İmam Seccad (a.s) ile İmam Bâkır (a.s) ve İmam Sadık'ın (a.s) döneminin bir bölümünde oluşan birinci dönemde birçok zorluklarla iş başlatılıyor.

Kerbela hadisesi, Şia'nın erkânını, hatta tüm İslam dünyasını şiddetli bir şekilde sarstı. Öldürme, takip altına alma, işkence ve zulüm geçmişte var olan şeylerdi. Ama Peygamber evlatlarının öldürülmesi, Peygamber ailesinin esareti, şehirden şehire götürülüp dolaştırılması ve henüz Peygamber'in, ağzını ve dudağını öptüğünü gözleriyle görmüş olanların yaşadığı halde, Peygamber'in torunu, Hz. Zehra'nın (s.a) aziz oğlunun başının mızrağa takılması, İslam dünyasını şaşkına uğratan olaylar

zincirinin bir halkasıydı. Hiç kimse, işin bu noktaya varacağına inanmıyordu. Hz. Zeyneb'e atfedilen şu şiir eğer gerçekten ona ait ise,

"Ey kalbimin parçası

Bunun yazılmış ve takdir edilmiş olduğunu hiç de düşünmedim."¹

Hiç kuşkusuz bu inanmamazlık ve kabul edemeyişi göstermektedir ve halkın tümünün düşündüğü de bu idi. Ansızın siyasetin başka bir siyaset ve şartların, sıkı tutma ve baskıların şimdiye kadar tahmin edilenin çok üstünde olduğu hissedildi. Tasavvur bile edilmeyen şeyler gerçekleşti. Bunun için şiddetli bir korku, tüm İslam dünyasını sardı. Yalnızca Kufe'de bu korku yaşanmadı O da sadece Tevvabin (tövbe edenler) ve daha sonra ise Muhtar'ın bereketinden dolayı idi. Hâlbuki Kerbela vakıası yüzünden o günlerde Medine ve diğer yerlerde, hatta Mekke'de Abdullah b. Zübeyr'in Kerbela vakıasından kısa bir süre sonra kıyam başlatmış olmasına rağmen oluşan korku, İslam dünyasında benzerine rastlanmamış bir korkuydu. Irak ve Kufe'de de her ne kadar Tevvabin² hareketi Hicri 64 ve 65 yıllarında, Irak'ın durgun ve mahzun atmosferinde yeni bir hava estirdiyse de fakat onların son nefere kadar hepsinin şehid edilmesiyle yeniden korku ve baskı havası arttı ve Emevi mekanizmasının düşmanları olan Muhtar ve Mus'ab b. Zübeyr birbirlerinin canına düşüp Mekke'de bulunan Abdullah b. Zübeyr, Kufe'de bulunan Ehli Beyt taraftarı Muhtar'ı tahammül edemeyince ve Muhtar'ın Mus'ab b. Zübeyr tarafından öldürülmesi ardından bu korku ve vahşet daha da artıp ümitler daha da azaldı. Bilahere Abdulmelik iş başına geçtikten kısa bir süre sonra tüm İslam dünyası Emeviler'in sultasına geçti. Abdulmelik tam 21 sene güçlü bir şekilde yönetimi elinde tuttu.

Burada özellikle "Harre" macerasına değinmem gerek. Müslim b. Ukbe'nin, Hicri 64 senesinde Medine'ye saldırmasında korku ve paniğin daha da artması ve Ehl-i Beyt'in tam anlamda gurbetliğe (yalnızlığa) itilmesine neden oldu. Bu hadisenin özeti kısaca şöyledir: Yezid, Hicri 62 senesinde, Şam'ın komutanlarından tecrübesiz bir genci Medine'ye atadı. Bu genç kendi zannıyla Medinelileri Yezid'e ısındırmak (Yezid'i onlara sevdirmek) için Medine halkından bir grubu Şam'a gidip orada Yezid'le görüşmeye davet etti. Onlar da kalkıp Şam'a gittiler ve orada Yezid'le

1- *Biharul-Envar*, c.45, s. 115.

2- Tevvabin'in şehadet yılı, büyük ihtimalle Hicri 65. yıldır.

görüştüler. Yezid 50 ilâ 100 bin dirhem mükâfatlarla onları mükâfatlandırdı. Fakat ya sahabi veya sahabi çocuğu olan bu grubun efradı, Yezid'in teşkilatını (şatafatını) görünce ona karşı daha da öfkelenip değişerek Medine'ye geri döndüler. Gasilu'l-Melaike (meleklerin yıkadığı) olan Hanzala'nın oğlu Abdullah, emirlik iddiasıyla kıyam edip, Medine'yi merkezi hükümetten ayrı ilan etti. Yezid de Müslim b. Ukbe'yi kıyama sindirmek için Medine'ye gönderdi. Medine'de öyle bir facia oluşturdular ki, tarih kitaplarında ağlatıcı ve bu trajedik dönem, halkın daha fazla korku, vahşet ve paniğe kapılmasına neden oldu.

2- Fikri Çöküş:

Bu korku ve vahşetin yanında bir diğer faktör daha bulunuyordu. O da İslam dünyasının dört bir yanında geçen yirmi yıllık süre içerisinde dinî talimata (eğitime) ilgisizlikten kaynaklanan fikrî çöküş idi. Hicri 40'ıncı yıldan sonraki yirmi yıllık dönem içerisinde, din ve iman talimi (eğitimi), ayetlerin tefsiri ve Peygamber'in ağzından gerçeklerin beyan edilmesi o kadar azalmıştı ki, halk inanç ve iman prensipleri açısından oldukça boşalmış ve içten çürümüşü. İnsan o dönem halkının yaşantısını mikroskobik bir şekilde inceleyip, tarih ve çeşitli rivayetleri mülhaza edip değerlendirdiğinde bu konu daha bir açıklık kazanmış olur. Tabii ki toplumda âlimler, kariler, muhaddisler ve mukaddesatçılar vardı. Onlar hakkında da bir şeyler söyleyeceğim. Fakat halkın geneli imansızlık ve şiddetli bir inanç zaafı ve sarsıntısına duçar olmuşlardı. İş öyle bir aşamaya varmıştı ki, hilafet mekanizmasının bazı uşakları, nübüvvet üzerinde soru işareti bırakıyorlardı. Kitaplarda şöyle geçmekte: Emevilerin çok alçak ve adi satılmışlarından biri olan Abdullah Kasrî, hilafetin nübüvvetten üstün olduğunu söylüyor ve buna şu şekilde istidlalde bulunuyordu: Siz bir kimseyi ailenizde yerinize tayin ediyorsunuz; bu mu size daha yakın, yoksa kendisi aracılığıyla birine mesaj gönderdiğiniz kimse mi? Açıktır ki, ailenizde yerinize tayin ettiğiniz kimse size daha yakındır. Öyleyse Allah'ın halifesi (Resulullah'ın halifesi de demiyorlardı) Allah'ın Resülü'nden daha yücedir!

Bu sözleri Halid b. Abdullah Kasrî diyordu, muhakkak diğerleri de diyorlardı. Ben, Emeviler ve Abbasiler dönemi şairlerinin şiirlerini tetkik ettiğimde, Abdulmelik döneminden itibaren "halifetullah" tabirinin şiirlerde tekrarlandığını gördüm. Öyle ki insan bu halifenin, Peygamber halifesi olduğunu da unuttuğunu gözlemiyor. Abbasiler dönemine kadar

bu durum devam etmiştir. Beşşar b. Burd'un, Yakub b. Davud ve Mansur'un hicvinde söylemiş olduğu şiirde de bu tabir geçmiştir. Yani halifeyi yerip taşlamak istedikleri zaman dahi, "halifetullah" tabirini kullanıyorlardı.

O zamanın, Cerir, Ferazdak, Nesib ve diğerleri gibi yüzlerce büyük ve meşhur şairi, halifeyi övücü şiirlerinde "halifetullah" tabirini kullanıyorlardı. Bu, halkın inançlarından bir numuneydi. Dinin temel prensiplerine olan iman, bu derece gevşemişti.

3- Ahlakî Bozukluk:

Halkın ahlakı da şiddetli bir şekilde harap olmuştu. Ebul Ferec'in "el-Eğani" kitabını mütalaa ettiğimde önemli bir nokta gözüme çarptı. O nokta şudur: Hicri 80 ve 90 yıllarıyla elli ve altmış sene sonrasına kadar, en büyük şarkıcılar, çalgıcılar, ayyaşlar ve dünya zevki peşinde olanlar ya Medine'den veyahut da Mekke'den idiler. Şam'da halifenin canı sıkılıp, müzik arzulayıp seçkin bir şarkıcı ve çalgıcı istediğinde, meşhur şarkıcı ve çalgıcılar ile seçkin müzisyenler ve ses sanatkârlarının merkezine dönüşen Mekke ve Medine'den birisini Şam'a getiriyorlardı. En kötü, en saçma ve boş şiir söyleyen şairler, Mekke ve Medine'de idiler. İlahi vahyin nazil olduğu yer, fuhuş ve ahlaksızlık yuvasına dönüşmüştü. Bizim Mekke ve Medine ile ilgili bu acı gerçekleri bilmemiz iyidir. Maalesef İmamlar ile ilgili yaygın eserlerimizde böyle şeylerden bir haber yok. Mekke'de Ömer b. Ebi Rabia isimli bir şair vardı. Perdesizce ve çekinmeden her türlü saçmalığı ve boş lafı, şiir sanatı ve gücünün doruk noktasında söyleyebilen şairlerden biriydi. Onun maceraları ve bu tip şairlerin ne yaptıkları, o günlerin gamlı tarihinin bir faslını oluşturmaktadır. Tavaf, şeytan taşlanması ve diğer mukaddes sahneler, onların saçmalıkları ve ahlaksızlıklarına şahit oluyordu.

Bu Ömer b. Ebi Rabia öldüğünde ravi, Medine'de genel yasın yaşandığını ve Medine caddelerinde halkın ağladığını ve gittiğin her yerde gençlerden bir topluluğun oturmuş Ömer b. Ebi Rabia'nın ölümüne üzüldüklerini söylemekte. Ravi daha sonra şöyle diyor: Gözyaşı döküp ağlar sızlar halde, iş için evinden çıkan bir cariye gördüm. Cariye, gençlerden bir gruba rastlayınca ondan niye bu kadar ağlıyorsun, diye sordular. Cariye, bu adam (Ömer) elden gitti, bunun için ağlıyorum, dedi. Gençlerden birisi, fazla üzülme, Haris b. Halid Mahzumî adında bir şair Mekke'de var. O da Ömer b. Ebi Rabia gibi şiir söylüyor, deyip onun

şiiirlerinden birini okudu. Cariye bu şiiri işittiğinde gözyaşlarını silip şöyle dedi: "Haremimi boş bırakmayan Allah'a şükürler olsun!!" İşte Medine halkının ahlaki durumu bu idi. Mekke ve Medine halkının gece partileri hakkında kitaplarda anlatılmış olan birçok şey görüyorsunuz. Sadece toplumun alt ve adi sınıflarının fertleri arasında değil, her türlü halk kitlesinin bireyleri arasında durum bundan ibaretti. Eş'ab b. Tamma gibi şair ve palyaço olmakla meşhur olan aç, dilenci ve bedbaht birisi ile çarşı pazar halkından tut, Kureyş'in ve hatta Haşimoğulları'nın önde gelenlerinin çocukları arasında da aynı durum yaşanıyor ve partiler düzenleniyordu. Gerek kadın ve gerekse erkek olsun, Kureyş'in önde gelenlerinin çoğu bu fuhuş bataklığında boğulmuş kimselerdendir. Bu şahsın (Haris b. Halid'in) emirliği döneminde, bir gün Talha'nın kızı Aişe tavafla meşgul idi ve bu emir ona gönül vermişti. Ezan vakti oldu, o hanım; şöyle tavafım bitmeden ezan okumasınlar, dedi. Haris ikinci ezanı okumalarını emrini verdi. "Sen tavaf etmekte olan bir kimsenin hatırı için halkın namazının ertelenmesi emrini mi veriyorsun?" diye ona itiraz edildi. Haris, Allah'a yemin ederim ki, eğer yarın sabaha kadar tavafi sürmüş olsaydı ezan okumalarını söyleyecektim, diye cevap verdi!!

4- Siyasî Bozukluk:

İşte o zamanın durumu bundan ibaret. Fikri durum öyle; ahlaki bozukluk o derecede. Bu ikisinden ayrı olarak, siyasî bozukluk da bir diğer faktör idi. Büyük şahsiyetlerin geneli, hükümet adamları tarafından sağlanan maddi istekler ahırında otlanıyorlardı. Daha önceleri İmam Seccad'ın (a.s) talebesi olan Muhammed b. Şehab-ı Zühri, öyle bir duruma düşüyor ki, İmam Seccad'ın (a.s) o meşhur mektubu kendisine gönderiliyor. Aslında bu mektup tarih içindir ve onun ne gibi bağlılıklara kapıldığını ve Muhammed b. Şehab gibilerinin çok olduğunu göstermektedir. Merhum Meclisî, İbn-i Ebil Hadid'den naklen ürpertici bir konuyu nakletmektedir.¹ Merhum Meclisî, "*Biharu'l-Envar*" adlı kitabında Cabir'den naklen İmam Seccad'ın (a.s) şöyle buyurduğunu yazmıştır:

"Halkla ne yapacağımızı bilmiyoruz; Allah Resulü'nden (s.a.a) işittiğimizi söylediğimizde gülüyorlardı; mevcut durumu görünce de sessiz kalamıyoruz."

1- *Biharu'l-Envar*, c.46, s. 142143.

Kabul etmedikleri gibi, bir de alay ederek gülüyorlardı. Daha sonra bir macerayı nakletmektedir. Şöyle ki: İmam Seccad (a.s) bir topluluğa bir hadis nakletti, o topluluk arasında bulunan birisi alay edip, kabul etmedi. Daha sonra Said b. Müseyyeb ve Zühri hakkında onların sapıklardan olduğunu söylüyor. (Elbette ben Said b. Müseyyeb konusunda bunu kabul etmiyorum; çünkü onun İmam'ın yaranlarından olduğuna dair birçok delil vardır. Ama Zühri ve diğer birçokları konusunda durum böyle idi.) Daha sonra İbn-i Ebil Hadid'in o zamanın büyükleri ve önde gelen şahsiyetlerinden birçoklarının ismini getirdiğini ve bunların hepsinin Ehli Beyt'ten sapık (kopuk) olduğunu kaydederek İmam Seccad'ın (a.s) şöyle buyurduğunu yazmakta:

"Mekke ve Medine'de bizi sevecek yirmi kişi yoktur."

İşte İmam Seccad'ın (a.s) o büyük işi başlatmak istediği dönemin durumu buydu.

İmam Seccad'ın Sorumluluğu

İmam eğer o hedefi yürütmek (takip etmek) isterse, üç sorumluluk altında olduğunu hisseder:

Birincisi: Zamanın insanlarına dinî bilgileri vermesi gerek. Biz eğer İslamî bir hükümet kurmak istersek, halkı dinî bilgiye aşına etmeden böyle bir hükümetin oluşumuna ümit besleyemeyiz. Buna binaen ilk iş, halka dinî bilgilerin öğretilmesidir.

İkincisi: Terk edilmiş ve tamamen zihinlerden uzaklaştırılmış veya kötü bir şekilde mana edilmiş olan imamet meselesinin halka açıklanıp halkın zihinlerinde yeniden onarılması gerek. İmamet ne demektir? Kimin imam olması gerek? İmamın ne gibi şartları haiz olması gerek? Çünkü her ne olursa olsun, toplumun bir imamı vardı; o da Abdulmelik idi. Halk onu imam biliyordu, toplumun önderi idi. Daha sonraki bahiste (imam mevzusunda) arz edeceğim gibi bizim son birkaç asır boyunca imam mefhumundan anlamış olduğumuz, İslam'ın ilk yıllarındaki imam mefhumundan tamamen farklıdır. O zaman Ehl-i Beyt imamlarının (a.s) hem muhalifleri ve hem de taraftarlarının, imam mefhumundan anladıkları bizim bu gün İslam Cumhuriyeti'nde bildiğimiz mefhumun aynısıydı. Biz imamı ümmet (ümmetin imamı), milletin rehberi, yani din ve dünyanın hâkimi diyoruz.

Oysa bizim son iki üç asır içerisinde, imam mefhumundan anladığımız başka bir şey idi. Hâkim (yönetici) isminde toplumda birisi var, o halktan vergi alıyor, halkı savaşa götürüyor, halkı barışa çağırıyor, halkın işlerine bakıyor, devlet dairelerine çeki düzen veriyor, devlet kuruyor ve kanunları açıp daraltıyor (kabz u bast ediyor). Öte yandan âlim denilen bir kimse vardır. O da halkın namazını düzeltiyor ve gücü yettiği kadar buna benzer işler yapıyor. İmam Seccad (a.s) da kendi döneminde daha sonraki dönemlerin âlimi pozisyonundaydı. Halife kendi işini yapıyordu; o da ya halkın dinini veya da ahlakını düzeltiyordu. Son asırlar boyunca bizim imam mefhumundan anladığımız bu olmuştur.

Hâlbuki İslam'ın ilk yıllarında herkesin imam mefhumundan anladığı bundan farklıydı. İmam, yani toplumun önderi, din ve dünya önderi. Emeviler böyle bir makam iddiasındaydılar. Dünyanın keyif ve lezzetinde gark olmuş o mahmurların (ayyaşların) hepsi bu iddiada bulunuyorlardı. Onlar da kendilerini imam diye niteliyorlardı. Vaktimiz olursa, inşaallah bu alanda da konuşacağım. Diyeceğim o ki, toplumun imamı vardı, o da Abdülmelik idi. İmam Seccad'ın halka imametın anlamı, imametın yönü, imametın şartları, imamda olması lazım ve zorunlu olan şeyler ve olmadığı takdirde kimsenin imam olamayacağı şeyleri anlatması gerekiyordu. Kısacası imamet meselesini açıklaması lazımdı.

Üçüncüsü: Ben imamım, yani orada (hilafet makamında) oturması gereken benim, demesi gerek.

İmam Seccad'ın (a.s) yapması gereken bu üç iş idi. İmam, en fazla birinci iş için çaba göstermiştir. Söylediğim gibi durum öyle bir durum idi ki, ben imamım, demesine sıra gelmiyordu. Halkın dininin ve ahlakının düzelmesi ve bu fesat bataklığın çıkması gerekiyordu. Dinin özünün özü ve asıl ruhu olan manevi yönelişin yeniden toplumda ihya edilmesi gerekiyordu. Bunun içindir ki, İmam Seccad'ın (a.s) yaşantısı ve sözlerinin zühd (dünyadan yüz çevirmek) etrafında olduğunu görüyorsunuz; hepsi zühd. Hatta siyasî hedeflerle ilgili bir konuşmanın başlangıcında dahi şöyle buyurmaktadır:

"Dünya konusunda zâhid olan ondan yüz çevirip ahirete yönelenlerin alameti..."¹

Veya kısa sözlerinden birinde herkes için cazip olan dünyanın maddî

1-*Nasihu't-Tevarih*, c.2, İmam Seccad'ın (a.s) hayatı, s.15.

renge ve helmesini şöyle tavsif etmektedir:

"Bu leşi kendi ehline bırakacak bir hür (insan) yok mu?
Nefislerinizin karşılığı cennettir, sakın onu başka şeye satmayın."

İmam Seccad'ın (a.s) sözlerinin çoğu zühd ve marifet ile ilgilidir. Fakat marifeti (Allah'ı ve dini tanımayı) dua kalıbında beyan ediyor. Çünkü söylediğimiz gibi o zamanın boğucu ve müsait olmayan durumu, İmam Seccad'ın (a.s) o halk ile açıkça konuşmasına izin vermiyordu. Hükümet erkânları (mekanizmaları) bırakmadığı gibi halk da istemiyordu. Zaten toplum liyakati olmayan, yok olmuş ve zayi edilmiş bir toplum idi; onarılması gerekiyordu. İmam Seccad'ın (a.s) Hicrî 61 yılından 95 yılına kadarki 34-35 senelik yaşantısı bu şekilde geçti.

İmam Seccad'ın (a.s) sözlerinde kadro oluşturmaya da ilgi gösterilmiştir. Değerli *Tuhefu'l-Ukul* kitabında İmam Seccad'dan (a.s) birkaç uzun söz nakledilmiştir. Ben, eğer var ise, İmam Seccad'dan (a.s) bu gibi sözlerin başka numunelerini bulmak için diğer kitaplara bakmadım ve olacağını veya pek fazla olacağını da tahmin etmiyorum. Kısa sözlerini demiyorum. *Tuhefu'l-Ukul* da imam hazretlerinden nakledilen iki üç ayrıntılı hadisin dışında, uzun sözlerinin olacağını zannetmiyorum. Bu hadislerin dili ve hitap şekli, İmam Seccad'ın (a.s) yaptığı işi göstermektedir. O üç hadisten birisinin halkın geneline hitap edildiği bellidir. Çünkü "**Ey insanlar**" hitabıyla başlıyor.¹ Bu hitapta İslamî maarif (öğretiler) hatırlatılıyor. İmam hazretleri bu ayrıntılı hadiste şöyle buyurmaktadır:

"İnsanı mezara koyduklarında rabbinin kim olduğunu, peygamberinin kim olduğunu, dinin ne olduğunu ve imamının kim olduğunu ondan sorarlar."

Bu dil, imamın tebligat şemsiyesi altında bulunan avam halkın derdine değen, yumuşak ve hafif bir dil idi. Ama bir diğer hadis ise başka bir şekilde başlamakta ve içeriği de hadisin havasa ait olduğunu göstermektedir. Hadis şu şekilde başlıyor:

"Zalimlerin hileleri, kıskançların haddini aşmaları ve zalimlerin zulmüne karşı bizler ve sizler için Allah yeterlidir, tağutlar sizi fitneye düşürmesinler."

Bu dil halkın geneli ile ilgili değildir, özel bir gruba ait olduğu bellidir. Üçüncü bir dil kullanımı daha vardır ve bazı konularından

1- *Tuhefu'l-Ukul*, s. 249.

bunun daha sınırlı bir topluluk ve daha seçkin ve yakın kimselerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Şayet bu dilin (ahengin) muhatapları imametin sıralarını ve imamın hedefli çabalarını bilen gruptur ve bunlar imamın mahremleri zümresinden idiler. Bu grup için kullanılan dilde, dostlara yönelik hitap şöyle başlıyor:

"Dünya konusunda zahit olan, ondan yüz çevirip ahirete yönelenlerin alameti şudur: Kendilerinin istediğini (ahireti) istemeyen dost ve arkadaşlarını terk ederler."

İmamın bu süre içerisinde veya muhtelif dönemlerde veya muhtelif topluluklara hitaben iki üç çeşit beyan tarzı ve talimatının olduğunu tahmin etmek mümkündür. Bazı beyanları o şekilde; bazı beyanları da bu şekilde. Bazılarında hâkim mekanizma ve zamanın tağutuna işaret edilmekte; diğer bazılarında ise genel konular ve İslamî meselelerin açıklanmasıyla yetinilmiş ve başka bir şey gündeme getirilmemiştir. İşte İmam Seccad'ın 35 yıllık yaşantısı. Bu süre içerisinde İmam yavaş yavaş o karanlık ve zulmet çevreyi, o gafil ve habersiz insanları bir taraftan şehvetin pençesinden ve öte yandan zalim mekanizmaların sultasıyla bu mekanizmalara bağlı âlimlerin kemendinden kurtarıp kurtuluşa erdiriyordu. Genel olarak İmam, geleceğin işlerine temel olabilecek mümin, ilgi duyan salih bir topluluk oluşturmaya çalışıyordu. Tabii ki İmam hazretlerinin yaşamının ayrıntılarıyla ilgili bahis ve konuşma saatlerce zaman gerektirmektedir. Zamanın kısıtlılığından dolayı şimdilik bu kadarıyla yetiniyorum.

İmam Bâkır'ın Dönemi

Daha sonra sıra İmam Bâkır'a (a.s) geliyor. İmam Bâkır'ın (a.s) yaşamında aynı rotanın uzantısını müşahede ediyoruz. Şu farkla ki, İmam Bâkır (a.s) döneminde durum daha iyi olmuştu ve bu dönemde dinî eğitim ve İslamî öğretilere daha fazla ağırlık veriliyordu.

İlk olarak, halk artık Peygamber'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'ine daha önceleri olduğu gibi ilgisiz ve şefkatsiz değildi. İmam Bâkır (a.s) Medine camisine girdiğinde sürekli olarak bir grup onun etrafında halka kurup onun ilminden yararlanıyordu. Ravinin biri şöyle diyor: "İmam Bâkır'ı (a.s) Medine camisinde gördüm. Etrafında Horasan ehli ve diğer yerlerden kimseler vardı. Uzak memleketlerden, Horasan ve başka yerlerden bir grup onun etrafında toplanmışlardı." Bu, tebligatın dalgalar

gibi İslam dünyasının dört bir yanına yayılmakta olduğunu ve uzak bölgelerde yaşayan insanların gönlünün Ehl-i Beyt'e yaklaşmakta olduğunu göstermektedir. Bir başka rivayette şöyle denilmiştir: "Horasan ehli onun etrafında oturup kendisini aralarına almışlardı ve İmam helal ve haram meseleler konusunda onlara konuşuyordu." Zamanın büyük âlimleri İmam Bâkır'dan (a.s) ders alıyorlar, ondan yararlanıyorlardı. İbn-i Abbas'ın talebesi olan İkrime gibi meşhur bir şahsiyet, İmam Bâkır'ın (a.s) yanına hadis öğrenmeye geldiğinde (belki de İmam'ı imtihan için geliyordu) elleri ayakları titriyor ve İmam'ın kucağına düşüyor. Daha sonra kendisi de buna şaşırarak şöyle diyor: "Ben İbn-i Abbas gibi büyükleri gördüm ve onlardan hadis işittim, ama ey Resulullah'ın (s.a.a) oğlu, senin karşısında bana hâsıl olan halet (durum) asla baş göstermemişti."

Bakın İmam Bâkır (a.s) ona şunu buyuruyor:

"Yazıklar olsun sana ey Şamlıların kölesi! Sen Allah'ın isminin zikredilmesi ve yüceltilmesine izin verdiği evleri karşısında bulunuyorsun."¹

Senin karşısında maneviyatın azameti vardır, bunun içindir ki böyle titriyorsun ey Şamlıların küçük kölesi.

Zamanın fakihlerinin, büyüklerinden olan Ebu Hanife gibi birisi, İmam Bâkır'ın (a.s) yanına gelip ondan dini ahkâm ve bilgileri öğreniyordu. Diğer birçok âlim İmam Bâkır'ın (a.s) talebesiydi. İmam Bâkır'ın (a.s) ilmi ünü dünyanın her tarafına ve dünyanın her bucağına yayılıyor ve İmam, "Bâkırü'l-Ulum" (ilimlerin yarıcısı) sıfatıyla şöhret kazanıyor.

İmam Bâkır (a.s) döneminde sosyal durumun, halkın duygusal durumunun ve imamlara (a.s) olan saygılarının ne kadar değiştiğini görüyorsunuz. Bu arada İmam Bâkır'ın (a.s) siyasî hareketinin de daha şiddetli olduğunu görüyoruz. Yani İmam Seccad'ın (a.s) Abdümelik karşısında muhalefete karine olabilecek bir sözü, kaba bir lafı veya herhangi bir sertliği yoktur. Abdümelik herhangi bir konu hakkında İmam Seccad'a (a.s) mektup yazar ve İmam da onun cevabını verirdi. Tabii ki Peygamber oğlunun cevabı sürekli olarak muhkem, metin ve kırıncı bir nitelik taşıyordu. Fakat bu cevaplarda düşmanca açık bir saldırı

1- *Biharu'l-Envar*, c.46, s.258.

yoktur. Fakat İmam Bâkır (a.s) hakkında bu durum başkadır. İmam Bâkır'ın (a.s) hareketi, Hişam b. Abdülmelik'i vahşete sokacak nitelikteydi. İmam'ın gözaltında olması gerektiğini anlayıp onu Şam'a götürmek istiyor. Elbette İmam Seccad'ı (a.s) da imameti döneminde (Kerbela'dan başlayan birinci defadan sonra) zincire vurarak Şam'a götürdüler. Ama oranın durumu başka idi ve İmam Seccad (a.s) daha temkinli bir tavır sergiliyordu. Fakat İmam Bâkır döneminde dil tonunun daha da sertleştiğini görüyoruz

Ben, İmam Bâkır'ın (a.s) ashabıyla yaptığı müzakerelerde, hükümet, hilafet ve imamete çağrı belirtilerinin, hatta gelecek ile ilgili müjdenin bulunduğu birkaç rivayet gördüm.

Rivayetlerden biri *Biharul-Envar*'da şu muhteva ile nakledilen rivayettir:

"Ebu Cafer'in (İmam Bâkır) (a.s) evi bir toplulukla dolu idi. Bastonuna dayanmış yaşlı bir adam geldi, selam verip muhabbetini dile getirdikten sonra İmam Bâkır'ın (a.s) yanında oturup şöyle dedi: "Acaba benim sizin zafer döneminizi göreceğime ümit var mı? Çünkü ben sizin emrinizin, yani hükümet döneminizin gelmesini bekliyorum? ("Emr, bu emir, emriniz" gibi bu dönemin tabirleri gerek imamlarla ashabı arasında olsun ve gerekse muhaliflerin arasında olsun, hükümet anlamına gelmektedir. Örneğin Harun'un Memun'a olan şu sözünde de "Allah'a yemin ederim ki eğer bu emir (hükümet) konusunda benimle çekişirse..." "bu emir" tabiri hilafet ve imamet için kullanılmıştır. Öyleyse "emrinizi bekliyorum" yani "hilafetinizi bekliyorum".) Yaşlı adamın "Benim o güne kavuşup o günü görmemi ümit ediyor musun?" şeklindeki sorusuna İmam şöyle cevap veriyor: **"Aynı bu soru Ali b. Hüseyin'den (Zeynelabidin'den) de sorulmuştu.** (Tabii ki biz bunu İmam Seccad'ın rivayetlerinde göremiyoruz. Anlaşılan şu ki eğer İmam Seccad (a.s) kalabalık bir topluluk içerisinde bu konuyu dile getirmiş olsaydı başkaları işitir ve bize de ulaşırdı. Büyük bir ihtimalle İmam Seccad'ın (a.s) gizli bir şekilde söylemiş olduğunu, İmam Bâkır (a.s) burada açıkça dile getirmektedir.) **İmam Zeynelabidin (a.s) ona şu cevabı vermişti:**

"Eğer ölürsen Peygamber ve evliya ile birlikte olacaksın, eğer yaşasan da bizimle olacaksın."

Gelecek konusunda Şiileri ümitlendirecek bu tür tabirler İmam

Bâkır'ın (a.s) sözlerinde vardır. Bir başka rivayette kıyam için zaman belirlenmiştir; bu, ilginç bir şeydir. İyi bir senetle (rivayet zinciriyle), *Kâfi* kitabında Ebu Hamzai Sumalî'den naklen şöyle denilmiştir:

"Allah Teâlâ Hicri 70. seneyi Alevi (Hz. Ali'nin (a.s) izinde olan) hükümetinin teşkili için mukadder kılmıştır. Ama Hüseyin (a.s) öldürüldüğünden dolayı, Allah Teâlâ halka gazaplandı ve hükümetin teşkilini 140. seneye erteledi. Biz bu zamanı size söyledik; sizler ise ifşa ettiniz ve üzerinizdeki gizlilik perdesini kaldırdınız. Bunun için artık Allah Teâlâ bize herhangi bir zaman belirlemedi. Allah istediği her şeyi mahv veya ispat eder ve yazılı kader onun elindedir."¹

Ebu Hamza diyor ki: "Ebu Abdillah (İmam Sadık) da bunun hakkında konuştu ve aynen böyledir dedi."

Sene 140 İmam Sadık'ın (a.s) hayatının sonlarına rastlamakta. Benim bu hadisi görmeden önce imamların yaşantısının seyrinden algıladığım şeyin kendisiydi ve bana İmam Seccad'ın (a.s) ve İmam Bâkır'ın (a.s) bu şekilde kurulması için çaba gösterdikleri hükümetin esasen (kural itibarıyla) İmam Sadık'ın (a.s) dönemine rastlayacağı görünüyordu. İmam Sadık (a.s) 148 senesinde vefat etti. Bu vaat ise 140. sene içindir. 140 senesi daha önce önemini ve ne ölçüde etkili olduğunu beyan ettiğim 135 senesinden sonra, yani Mansur'un iş başına geçtiği yıla tekabül etmektedir. Eğer Mansur iş başına geçmeseydi veya Benî Abbas olayı baş göstermemiş olsaydı, güya normal ilahî takdir bu idi ki, 140 senesinde ilahî ve İslamî hükümet iş başına geçmiş olsun. Tabii ki bu ayrı bir konudur, acaba imamlar böyle bir geleceği bekliyorlar mıydı, yoksa ilahî kazanın başka olduğunu biliyorlar mıydı? Şimdi bu konuyu açmayacağım, bu konu kendi başına bahsimizin ayrı bir bölümünü oluşturabilir. Şimdiki sohbetimin konusu İmam Bâkır'ın (a.s) durumu hakkındadır. İmam 140. senede ilahî düzenin kurulmasının mukadder kılındığını söylüyor ve şu açıklamada bulunuyor:

"Biz onu size söyledik, siz ifşa ettiniz ve yüce Allah da onu erteledi."

Bu tür ümitlerin verilmesi ve vaatlerin dile getirilmesi, İmam Bâkır'ın (a.s) döneminin başlıca özelliklerinden biridir.

1- *Usul-i Kâfi*, c.2, s.190.

Tabii ki İmam Bâkır'ın (a.s) yaşamından derli toplu bir tablo (görüntü) elde etmek için, saatlerce onun yaşamı hakkında konuşmak gerek. Ben bu konuda da uzun konuşmalar ve bahisler yapmışım. Özetle söylersek İmam Bâkır'ın (a.s) yaşantısında siyasî mücadele unsuru daha açık ve nettir. Ancak silahlı mücadele şeklinde değil. İmam'ın kardeşi Zeyd b. Ali kendisine kıyam konusunda başvuruyor, İmam, kıyam etme diyor ve o da itaat ediyor. Bazılarının kendi tasavvurlarınca İmam'ın, kıyam etme demesine rağmen kıyam ettiğinden dolayı Zeyd hazretlerine hakaret ettiği görülmektedir, bu yanlış bir tasavvurdur. İmam Bâkır (a.s), kıyam etme dediğinde o da itaat edip kıyam etmedi. Daha sonraları İmam Sadık (a.s) ile meşverette bulundu. İmam, kıyam etme demedi, aksine onu kıyama teşvik etti. Şehadetinden sonra da İmam Sadık (a.s), keşke ben de Zeyd ile olanlarla birlikte olsaydım, temennisinde bulundu. Bunun için Hz. Zeyd'in merhametsiz bir şekilde eleştirilmesinin gereksiz olduğunu düşünüyorum. Evet, İmam Bâkır (a.s) hazretleri silahlı kıyama kabul etmediler, fakat siyasî mücadele hayatında apaçıktı ve yaşamından bunu anlamak mümkündür. Hâlbuki İmam Secad'ın (a.s) döneminde gözle görülebilir siyasî bir mücadele hissedilmiyor.

Bu büyük zatın yaşam dönemi sona erdikten sonra, İmam hazretlerinin mücadele hareketini Mina'daki¹ matem merasimiyle sürdürdüğünü görüyoruz. Mina'da kendisi için on yıl ağlamalarını vasiyet ediyor.

Bu, aynı mücadelenin devamıdır. İmam Bâkır'a ağlamak, o da Mina'-da, ne anlam taşımaktadır? İmamların (a.s) yaşamında ağlamaya çağrılan edilen macera, İmam Hüseyin'in (a.s) macerasıdır. Bu konuda kesin, ikna edici, müşahhas rivayetler vardır. Benim İmam Rıza'nın (a.s) hareketi anından başka ağlandığı yeri hatırladığım yoktur. İmam Rıza (a.s) (Medine'den Merv'e) hareket ettiğinde kendisine ağlamaları için ailesini etrafına topladı. Tabii ki bu, tamamen siyasî ve rotası belli olan manalı bir hareket idi ve İmamın vefatından öncesiyle ilgilidir. Ama İmam Bâkır (a.s) hakkında ağlamaya emredilmesi şehadetinden sonrasında ilgilidir. İmam bu konuda vasiyette bulunuyor ve malından 800 dirhemi bu işi Mina'da² yapmalarına ayırıyor. Mina Arafat'tan farklıdır, Meş'arül Haram ve Mekke'nin kendisinden de farklıdır. Mekke'de halk dağınık halde ve

1- *Biharul-Envar*, c.46, s.220.

2- *Biharul-Envar*, c.46, s.220.

herkes kendi işiyle meşguldür. Arafat ise bir sabahtan ikindiye kadardır, bundan fazla değil. Sabah geliyorlar, yorgundurlar, ikindiye doğru da kendi işlerine yetişmek için aceleyle gidiyorlar. Meş'ar ise gecenin birkaç saatidir, Mina yolunda bir geçittir; ama Mina art arda üç gecedir. Bu üç gece ve gündüzde gündüzleri kendilerini Mekke'ye yetiştirip tekrar geceleyin geri dönenlerin sayısı azdır. Genellikle orda kalınır. Bilhassa o zamanlarda ve o günün şartlarında İslam dünyasının dört bir yanından gelen binlerce kişi aslında üç gece ve gündüz orada toplu haldeydiler.

Herkes kolayca buranın tebligat için münasip bir yer olduğunu anlayabilir. İslam dünyasının baştan başına ulaşması gereken her mesajın burada gündeme gelmesi yerindedir. Bilhassa, radyo, televizyon, gazete ve diğer iletişim araçlarının bulunmadığı o günün şartlarında bu oldukça yerinde bir iş idi. Bir grup, Peygamber evlatlarından birisi için ağladığında ister istemez orada bulunanların hepsi soracaklar ki, niçin ağlıyorsunuz? Birkaç yılın geçmesinden sonra her ölen için bu kadar ağlamazlar, ona zulüm mü olmuş? Kim ona zulmetmiştir? Niçin ona zulüm olmuştur? Bu tür sorular söz konusu olur. İşte bu oldukça dakik (ince düşünen) ve hesaplı bir mücadelecinin siyasî hareketidir.

İmam Bâkır'ın (a.s) siyasî yaşamında dikkatimi çeken bir husus oldu; söyle ki: Hicrî birinci asrın ilk yarısında, hilafet konusunda Ehl-i Beyt'in dilinde dolaşan istidlallerin aynısını İmam Bâkır (a.s) tekrarlıyor. O istidlallerin özeti şudur:

Araplar, Peygamber yüzünden acemlere karşı onur ve iftihar kazanmışlardır, Kureyş ise Peygamber yüzünden Kureyş'in dışındaki Araplara karşı iftihar kazanmıştır. Eğer bu doğru ise biz Peygamber'in Ehl-i Beyt'i ve yakınları böylece diğerlerine göre Peygamber'e daha yakın ve evlayız; bununla birlikte bizleri kenara itiyorlar. Eğer Peygamber, Kureyş'in diğerlerine karşı iftihar vesilesi ve Arapların da acemlere karşı iftihar vesilesi ise, demek bizim de başkalarına karşı daha üstün ve evla olmamıza sebep olmaktadır. Bu istidlal ilk asırda defalarca Ehl-i Beyt'in (a.s) sözlerinde tekrarlanmış olan bir istidlaldir. İmam Bâkır'ın (a.s) da, imamet dönemi olan Hicrî 95 ila 114 yılları arasında bu sözleri tekrarladığını görüyoruz. Hilafet için kanıt getirmek oldukça anlamlı bir şeydir.